

However, as this category we can consider the basic principles of international law enshrined in art. 2 of the Charter of the United Nations of 1945, Declaration on Principles of International Law concerning friendly relations and cooperation among states in accordance with the Charter of the United Nations of 1970 and the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe of 1975

Therefore more attention to the interest of the subject due to international problem solving territorial disputes not only scientists and lawyers but all politically developed people.

Keywords: *basic principles of international law, territorial integrity, international disputes.*

Надійшла до редакції 07.05.2015

Балабан С. М.

ад'юнкт

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 341.018

НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК ДЖЕРЕЛА РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Статтю присвячено характеристиці норм міжнародного права як одного з основних регуляторів правовідносин у сфері фізичної культури та спорту. З'ясовано їх значення та особливості серед інших джерел регулювання спортивних правовідносин. Визначено шляхи гармонізації національного спортивного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів.

Ключові слова: *фізична культура, спорт, норми міжнародного права, правовідносини, джерела регулювання.*

Постановка проблеми. Важливим стратегічним ресурсом розвитку повноцінного і здорового суспільства та окремої людини, який не тільки залежить від соціальної системи, але й сам активно впливає на різні сфери суспільного життя – політику, економіку тощо, є фізична культура та спорт. Набуваючи динамічного характеру, фізкультурно-спортивна галузь поступово стає повноцінним соціальним інститутом, що активно впроваджується в систему освіти та виховання молодого покоління, використовується як засіб відпочинку та оздоровлення різних соціальних груп населення, реабілітації інвалідів, підвищення стресостійкості.

Попри всі позитиви, наявна система управління фізичною культурою та спортом України не відповідає нагальним викликам сучасності щодо розвитку спортивного руху, який нині гальмується відсутністю єдиної системної державної політики у цій сфері, недостатнім бюджетним фінансуванням та

неефективним залученням позабюджетних коштів, низьким рівнем міжвідомчої координації та взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування, низькою відповідальністю за дотримання вимог законодавчих актів, а головне – невисоким рівнем нормативних приписів щодо організації фізичного виховання та спорту.

Нормативно-правове регулювання досліджуваної сфери наразі не дозволяє реалізовувати в повному обсязі конституційне право кожного громадянина на заняття фізичною культурою та спортом шляхом вільного вибору фізкультурно-спортивних послуг, доступності та безпечності занять, захисту прав та законних інтересів громадян, створення закладів фізичної культури і спорту, об'єднання громадян у громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості тощо.

Необхідність розв'язання означених проблем зумовлюється й суто зовнішніми факторами, адже у контексті інтеграційних прагнень України особливого значення набувають запровадження європейських норм і стандартів надання публічною адміністрацією спортивних послуг суб'єктам фізкультурно-спортивної діяльності, боротьби із допінгом у спорті тощо.

Попри те, що згаданим питанням вже приділялась певна увага в роботах Г. Ю. Бордюгової, Ю. М. Репкіної, А. А. Соловйова, Р. В. Чередник, О. А. Моргунова, Н. Г. Ярової та інших вчених-правників, саме регулювання спортивних правовідносин крізь призму міжнародного права розглядалося фрагментарно, стосовно лише окремих аспектів і без комплексного аналізу проблеми.

Мета статті полягає у необхідності вивчення норм міжнародного права як важливих регуляторів правовідносин у сфері фізичної культури та спорту, а також визначення шляхів гармонізації національного спортивного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів.

Виклад основного матеріалу. Необхідність приведення чинного законодавства у сфері фізичної культури та спорту у відповідність до європейських вимог та реалій сучасності визнає абсолютна більшість вчених [1; 2; 3; 4]. Вирішення багатьох питань організації та розвитку фізкультурно-спортивної галузі нині гальмується саме недосконалістю законодавчої бази. Нормативно-правових актів у зазначеній сфері багато, але більшість з них не діють. Причинами цього є їх суперечність, неузгодженість, нечіткість, наявність істотних прогалин. Усе це робить чинну правову систему неефективною щодо регулювання спортивних правовідносин.

В умовах формування в Україні основ правової держави роль і значення правового регулювання суспільних відносин набуває особливої актуальності. Адже головною ознакою моделі держави, що характеризується як правова, виступає саме ознака високої правової урегульованості суспільних відносин. Регулюючий вплив позитивного права на суспільні відносини полягає у тому, що воно у своїх нормах, насамперед нормах права, конструює модель різних суб'єктів цих відносин [5, с. 117-118].

Правове регулювання сфери фізичної культури та спорту відрізняється

від регулювання інших сфер за суб'єктами та набором своєрідних правових регуляторів. На рівні міжнародного права ця сфера репрезентована значною кількістю нормативно-правових актів, які умовно можна поділити на такі групи:

1. *Норми загального міжнародного права*, які складають основу регулювання міжнародних відносин, що виникають у зв'язку із фізкультурно-оздоровчою і спортивною діяльністю. Вони містяться в статутах Організації Об'єднаних Націй, деклараціях і резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, документах інших міжнародних організацій із найбільш загальних і глобальних питань міжнародного правопорядку, багатосторонніх договорах (конвенціях), рішеннях Міжнародного Суду. Норми загального міжнародного права регламентують співпрацю держав в різних сферах міжнародних відносин, і дія ряду таких норм поширюється у тому числі на міжнародну спортивну діяльність.

Так, у Статуті ООН (Сан-Франциско, 26 червня 1945 р.) проголошується віра народів в основні права людини, у гідність і цінність людської особи і затверджується їх рішучість сприяти соціальному прогресу і поліпшенню умов життя. Відповідно до положень Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН, кожна людина може володіти всіма проголошеними в ній правами і всіма свободами, без жодних відмінностей, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного і соціального походження, майнового або іншого становища. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (ETS № 5 Рим, 4 листопада 1950 р.) проголошує, зокрема, права на свободу мирних зборів і на свободу об'єднань тощо.

2. *Міжнародні міжвідомчі угоди-декларації у сфері фізичної культури і спорту, документи міждержавних конференцій* і т. ін. Норми, що містяться в цих актах, мають головним чином рекомендаційний характер, породжують морально-політичні зобов'язання та орієнтують суб'єктів діяльності сфери фізичної культури і спорту на виконання їх з «доброї волі». До таких актів, зокрема, належать: Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту (Париж, 21 листопада 1978 р.), Спортивна хартія Європи (Родос, 14-15 травня 1992 р.), європейський маніфест «Молоді люди і спорт» (Лісабон, 17-18 травня 1995 р.), Рекомендація європейської ради «Молодь і спорт вищих досягнень» (№ 1292, 1996 р.), Декларація «Спорт, терпимість і чиста гра» (Амстердам, 11 квітня 1996 р.).

Серед головних і найважливіших джерел міжнародного спортивного права можна назвати Основи Олімпійської хартії та Олімпійську хартію Міжнародного олімпійського комітету. Перший документ було затверджено на I Олімпійському конгресі 1894 року. Хартію постійно доповнюють, уточнюють, до неї вносять зміни та різного роду роз'яснення. Олімпійська хартія проголошує, що дотримання її положень є обов'язковим для всіх осіб та організацій, які задіяні в олімпійському русі і в спорті взагалі. Інший документ (Олімпійська хартія Міжнародного олімпійського комітету) є збірником пра-

вил та офіційних роз'яснень, де визначено основоположні принципи олімпійського руху, представлено всю систему управління олімпійським спортом. Це основний правовий документ спорту. Ним керуються в любительському і професійному спорті, в регулюванні рекламно-спонсорської діяльності.

У 1978 р. було прийнято Хартію фізичного виховання та спорту (Генеральна конференція ЮНЕСКО), у якій ідеться про те, що спорт і фізичне виховання сприяють збереженню й поліпшенню здоров'я, проведенню дозвілля, збагачують суспільні відносини й розвивають спортивний дух. Важливе значення з точки зору права мають положення статей 9 та 10 Хартії, відповідно до яких державні органи всіх рівнів і спеціалізовані неурядові організації покликані сприяти фізичній культурі та спорту, що має виявлятися в прийнятті відповідних нормативно-правових актів, забезпеченні матеріальної підтримки, а також використанні інших засобів заохочення, стимулювання та контролю. Особлива увага приділяється співробітництву між державами, міжнародними та регіональними урядовими й неурядовими організаціями, які сприяють підтриманню миру, зміцненню взаємоповаги й дружби та створюють сприятливий клімат для розв'язання міжнародних проблем [6].

3. *Міжнародні документи, ухвалені на пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї СНД.* Ця група представлена модельними законами від 16 червня 2003 р. «Про студентський спорт», від 31 травня 2007 р. «Про професійний спорт», від 25 листопада 2008 р. «Про параолімпійський спорт», від 17 квітня 2004 р. «Про статус спортсмена збірної команди», від 26 березня 2002 р. «Про національні види спорту», від 19 квітня 2001 р. «Про дитячо-юнацький спорт» та ін. На жаль, потенційні можливості модельних законів наразі не враховуються, хоча вони мали б стати дійсним підґрунтям до розвитку фізкультурно-спортивної галузі за певними напрямками.

4. *Нормативні акти міжнародних спортивних організацій.* Ця група репрезентована актами саморегулювання суб'єктів сфери спорту, які належать до системи позаправової нормативної регламентації спортивної діяльності – *lex sportiva*, при цьому їх норми мають головним чином імперативний характер. Основні принципи, норми і правила функціонування спортивного та олімпійського руху, діяльності Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій з видів спорту, національних олімпійських комітетів, організації і проведення Олімпійських ігор сконцентровані в Олімпійській хартії Міжнародного олімпійського комітету (МОК) – кодексі організації і реалізації олімпійського руху [7, с. 117].

До нормативних актів міжнародних спортивних організацій відносять також статuti та інші нормативні документи, що встановлюють юридичний статус і регламентують діяльність Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародного параолімпійського комітету, міжнародних федерацій з видів спорту і багатьох інших міжнародних спортивних організацій. Характерний приклад даної категорії – нормативні документи міжнародних спортивних федерацій, що регламентують порядок організації і проведення міжнародних

спортивних змагань (наприклад, Регламент ФІФА з проведення міжнародних матчів – 2011, Правила змагань Міжнародної асоціації легкоатлетичних федерацій (ІААФ) на 2012-2013 рр. [8]).

5. *Норми міжнародного права, що регулюють порядок притягнення до відповідальності порушників норм спортивного права, організацію і функціонування органів, що відповідають за винесення ухвал, а також порядок розгляду справ у цих органах, боротьбу з допінгом, діяльність міжнародного спортивного арбітражного суду тощо.* Здебільшого питання притягнення спортсмена до відповідальності регламентуються дисциплінарними кодексами (наприклад, Дисциплінарний кодекс Міжнародної федерації футболу, прийнятий відповідно до п. 4 ст. 54 Статуту ФІФА [9]).

Основоположними міжнародними документами, на яких будується боротьба з допінгом, виступають Медичний кодекс МОК, Всесвітній антидопінговий кодекс (ВАДА), Міжнародна конвенція по боротьбі з допінгом в спорті, Антидопінговий кодекс олімпійського руху. Зазначені правові акти є загальновизнаними для усього світового спортивного товариства та містять норми, що стосуються усіх сторін названої проблеми.

Окремо регулюється організація і діяльність міжнародного спортивного арбітражного суду (йдеться про Кодекс спортивного арбітражу, спеціальні регламенти розгляду спорів, що виникають під час Олімпійських ігор, та інші документи).

6. *Норми професійної, спортивної етики, які визначають правила поведінки учасників міжнародної спортивної діяльності, у тому числі спортивних організацій, їх керівників, менеджерів, спортсменів, тренерів, тренерів-викладачів, інструкторів-методистів, спортивних лікарів, суддів, представників спортивних властей, спортивних уболівальників і глядачів, тощо.* Зокрема, у 1985 р. міністрами Європи, відповідальними за спорт, було ухвалено Кодекс спортивної етики «Справедлива гра – шлях до перемоги». В основні принципи Кодексу закладено міркування етичного характеру, спрямовані на дотримання справедливої гри, які є невід'ємною частиною всієї спортивної діяльності, спортивної політики, політики управління і застосовуються у всіх сферах як фізкультурно-оздоровчої, так і спортивної діяльності. Основною метою Кодексу є забезпечення справедливої гри в дитячо-юнацькому спорті, виходячи з того, що в майбутньому молоді спортсмени стануть дорослими учасниками і спортивними зірками. Кодекс призначається для установ і дорослих осіб, що мають пряме або непряме відношення щодо залучення молоді до участі в спорті. Він включає положення про право дітей і юнацтва безперешкодно брати участь в спортивній діяльності і отримувати задоволення від заняття нею, а також обов'язки установ і дорослих осіб поширювати серед них правила справедливої гри і забезпечувати їх дотримання.

Не можна залишити поза увагою важливий документ, що регламентує міжнародні спортивні змагання – Кодекс спортивної честі («Fair Play»). Цей кодекс є зводом правил, яких повинні дотримуватися спортсмени, тренери, лікарі, судді та інші особи, які приймають участь в спортивних змаганнях.

Основними принципами, які проголошує Кодекс спортивної честі, є вимога дотримуватися регламенту та правил змагань, не допускати шахрайства, заборонених прийомів, грубості, вживання заборонених препаратів та ін.

7. *Міжнародні договори (угоди)*, ратифіковані Верховною Радою України. Вони є частиною національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства [10]. Міжнародні договори у сфері фізичної культури і спорту регулюють правовідносини головним чином за участю юридичних і фізичних осіб – суб'єктів внутрішнього права (спортсменів, спортивних організацій та ін.), але зобов'язання за договором покладаються на держави, що беруть участь у ньому, які несуть відповідальність за приведення свого внутрішнього права у відповідність до своїх міжнародних зобов'язань. У такому разі держава бере на себе зобов'язання перед міжнародною спільнотою і зобов'язується їх виконувати.

Міжнародні договори (угоди) у сфері фізичної культури і спорту можна поділити на загальні та спеціальні. До загальних, наприклад, можна віднести Міжнародну конвенцію про боротьбу з допінгом у спорті, яка була ратифікована Верховною Радою України Законом України від 3 серпня 2006 р. № 68-V [11], міжнародний документ під назвою «Спорт як засіб сприяння у вихованні, здоров'ю, розвитку та миру», ратифікований на території України 3 листопада 2005 року [12], Кодекс спортивної етики Ради Європи «Справедлива гра – шлях до перемоги», який Україна ще, на жаль, не ратифікувала [13].

Міжнародні договори спеціального характеру в сфері спорту можуть бути двосторонніми (наприклад, Угода про співробітництво у сфері фізичної культури і спорту між Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту та Міністерством молоді і спорту Республіки Болгарія від 21 травня 2004 р., Програма спортивного співробітництва між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Верховною Радою у справах спорту Іспанії від 27 листопада 2006 р.) і багатосторонніми (наприклад, Європейська конвенція про запобігання насильству і хуліганській поведінці глядачів під час спортивних заходів зокрема, футбольних матчів ETS № 120 (Страсбург, 19 серпня 1985 р.), Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті (Нью-Йорк, 16 травня 1986 р.), регіональними (укладені і діють в межах одного регіону, як правило, в рамках регіонального інтеграційного угруповання держав, як приклад Конвенція проти вживання допінгу ETS № 135 (Страсбург, 16 листопада 1989 р.) і універсальними (наприклад, Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті (Париж, 19 жовтня 2005 р.).

Беручи за основу положення цих документів, різні держави залежно від специфіки соціально-економічного і політичного устрою формують умови для розвитку фізичної культури і спорту, створення, відновлення і поповнення його ресурсної бази як основи функціонування.

Висновок. Таким чином, саме міжнародні акти дозволяють сформувати уніфіковані норми регулювання спортивних правовідносин. Тим самим створюються передумови для одноманітності правозастосовної практики, а отже, широкого розвитку фізкультурно-спортивних відносин між суб'єктами

різних держав. Об'єктивно існуючі відмінності в регулюванні таких відносин у кожній державі, що виступають як бар'єри на шляху функціонування і розвитку міжнародного спорту, можуть бути усунені саме за допомогою міждержавної уніфікації норм про фізичну культуру і спорт, яка наразі детермінується такими чинниками:

- широким розвитком багатостороннього та двостороннього спортивного співробітництва між державами та встановленням єдиних принципів розвитку фізкультурно-спортивного руху;
- необхідністю усунення протиріч щодо використання засобів регулювання спортивних правовідносин на міжнародному та внутрідержавному рівнях;
- недостатністю способів розв'язання спірних питань та потребою у створенні міжнародно-правового механізму, спроможного захистити права та законні інтереси учасників спортивних правовідносин;
- усвідомленням необхідності створення адекватного міжнародно-правового механізму регулювання спортивних правовідносин;
- важливістю подолання корупції та інших зловживань у спорті;
- підвищенням професіоналізму організації та управління сферою фізичної культури та спорту;
- необхідністю проведення аналізу ефективності співробітництва та визначення дієвого механізму впровадження в Україні міжнародних програм, досвіду роботи іноземних держав з розвитку фізичної культури і спорту тощо.

Бібліографічні посилання

1. Ярова Н. Г. Організаційно-правове регулювання в галузі спорту України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н. Г. Ярова. – Ірпінь, 2009.
2. Репкіна Ю. М. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне» / Ю. М. Репкіна. – К., 2010.
3. Бордюгова Г. Ю. Місце спортивного права в національній правовій системі / Г. Ю. Бордюгова // Право України. – 2009. – № 3. – С. 144–147.
4. Моргунов О.А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.А. Моргунов. – Запоріжжя, 2012.
5. Загальна теорія держави та права / за ред. В.В. Копейчикова. – К., 1997.
6. Бордюгова Г. Акти міжнародного спортивного законодавства як основа формування відповідної галузі міжнародного права [Електронний ресурс] / Г. Бордюгова // Віче. – 2009. – № 3. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1299/>.
7. Алексеев С.В. Олимпийское право. Правовые основы олимпийского движения / С.В. Алексеев ; под ред. П.В. Крашенинникова. – М., 2010.
8. Правила соревнований Международной ассоциации легкоатлетических федераций на 2012-2013 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <file:///C:/Users/Alexis/Downloads/Competition%20Rules%202012-13.pdf>
9. Дисциплинарный кодекс ФИФА. Международная федерация футбола – [Пер. з англ.] – М., 2005. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pfl.ua/docs/FIFA_Disc_Code_2006.pdf
10. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

11. Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті : Закон України від 3 серпня 2006 р. № 68-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/68-16>.

12. Спорт як засіб сприяння у вихованні, здоров'ю, розвитку та миру : міжнародний документ від 3 листопада 2005 р. № 60/9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_f37.

13. Кодекс спортивної етики. Справедлива гра – путь к победе / Национальная федерация бадминтона России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.badm.ru/index.php?page_id=222.

Балабан С. Н. Нормы международного права как источники регулирования правоотношений в сфере физической культуры и спорта.

Статья посвящена характеристике норм международного права как одного из основных регуляторов правоотношений в сфере физической культуры и спорта. Выясняется их значение и особенности среди других источников регулирования спортивных правоотношений. Определяются пути гармонизации национального спортивного законодательства с европейскими и мировыми стандартами.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, нормы международного права, правоотношения, источники регулирования.

Balaban S. M. International law as source of regulation of legal relations in the sphere of physical culture and sports. The article deals with the characterization of international law as the main regulator of legal relations in the sphere of physical culture and sports. Despite all the positives, the existing system of physical culture and sport Ukraine does not meet the urgent challenges society on the development of the sports movement, which today is hampered by many factors, among which stands out most clearly low level of regulatory requirements for the organization of physical education and sport. This regulation sporting relations through the prism of international law was considered fragmented, touching only certain aspects and not analyzing the problem comprehensively. It is proved that the legal regulation of physical culture and sports is different from other areas of regulation and the recruitment of subjects for the original legal regulators. At the level of international law, this area represented a large number of regulations, which can be divided into the following groups: the general rules of international law, which form the basis for regulating international relations arising in connection with sports and recreational and sporting activities; international interagency agreements, declarations in physical culture and sports, the documents of international conferences; international documents adopted at the plenary session of the Interparliamentary Assembly of the Commonwealth of Independent States; regulations of international sports organizations; international law governing the prosecution of violators of sports law, organization and functioning of the bodies responsible for making decisions, and the order of proceedings in these bodies, the fight against doping, the activities of international sports arbitration court etc. standards of professional, sporting ethics that define the rules of conduct for participants in international sports activities, including sports organizations, their leaders, managers, athletes, trainers, coaches, instructors, trainers, sports doctors, judges, representatives of the sports authorities, sports fans and spectators; International treaties (agreements), ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine. The ways of harmonization of national sports legislation to european and international standards.

Keywords: physical culture, sports, international law, legal sources regulations.

Надійшла до редакції 26.10.2015